

THE DYNAMICS OF IDENTITY IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Ancuța Negrea, Assist. Prof., PhD, "Valahia" University of Târgoviște

Abstract: Today, the identity problem has become vital not just for individuals, but also for societies, nations, states and cultures. According to some researchers, this identity issue is an internal reaction of defense of the societies against the uniformization proposed by globalization. On the other hand, it is considered that the identities' revitalization needs to be interpreted from an ampler perspective, that of the rehabilitation process of the spiritual culture and of the rebirth of the religious feeling, in answer to the disintegration of the community tissue and to the threats the cultural area is facing – a major landmark of continuity and conservation of the spiritual and cultural, ethnic or national identity.

Keywords: Identity, European linguistic heritage, European multilingual diversity, Regional or minority languages, Macedo-Romanian dialect, preservation of minority languages.

1. **CONCEPTUL DE IDENTITATE.** Conceptul de *identitate* a căpătat noi semnificații odată cu amplificarea raporturilor Uniunii Europene cu statele componente. În același fel se conturează și identitatea românilor, element fundamental în cercetarea europeanizării societății românești, a proceselor de integrare a României în structurile UE. Aderarea la UE presupune regândirea multor aspecte ale naționalului, iar identitatea națională este una esențială (C. Schifirneț, 2009, p. 461–480)1. Identitatea este un concept analitic, ambiguu, cu multe sensuri contradictorii. Același individ / actor colectiv poate să aibă mai multe identități. Toate identitățile sunt construite.2. Este un proces neîntrerupt de modelare și remodelare continuă a identității, ca răspuns la forțele sociale pluraliste, la curente culturale și contextele personale. Identitatea are sensuri multiple, fiindcă în lumea de astăzi noi operăm într-o pluralitate de lumi sau realități diferite (Peter Dahlgren, apud Schifirneț, 2009)3.

2. **IDENTITATEA NAȚIONALĂ.** *Identitatea națională* e un fapt de la sine înțeles, care lucrează în noi clipă de clipă. Națiunile sunt o realitate foarte puternică încă și diversitatea lor este "sarea pământului". (Pleșu, 2005, p170)4. Trebuie evitată o înțelegere deficitară a "globalizării", o anumită demagogie comunitară care încearcă să anticipeze o umanitate vagă, incoloră, stereotipă. Așadar, "problema nu este a abandona sau a eluda tema națiunilor, ci a o pune la locul ei, fără emfaza secolului al XIX-lea, fără idolatrie, fără obsesia confruntării dușmănoase și a supremației exclusiviste. Asumarea identității naționale trebuie, cu alte cuvinte, să ia chipul unei ofensive a *creativității* și nu pe acela al unei triviale competiții tribale. Nu-ți vei onora cum se cuvine identitatea națională dacă nu vei lucra în numele unei valori situate deasupra «localului», a idiomatului, a etnicității primare" (Pleșu, 2005, p170)5. Identitatea națională este nu doar o construcție sociologică sau teoretică, ci un concept, care exprimă conduite, atitudini și mentalități întâlnite la grupuri mari. Este o realitate multidimensională, alcătuită din limbă, sentimente și o simbolistică specifică. Una din cele mai puternice identități, atât la nivel individual cât și la nivel de grup sau comunitate, rămâne identitatea națională. Datele prin care se identifică membrii unei comunități naționale cu națiunea definesc un ansamblu de similarități de interese, credințe sau norme de viață, împărtășite de toate persoanele care aparțin aceluși grup. Făcând parte dintr-un *popor*, în mod firesc ne identificăm într-o anumită măsură cu el, având față de cel de un *neam* cu noi responsabilitatea pe care o avem către un frate. *Neamul* a fost voia lui

Dumnezeu. Când prea puține ne mai leagă, unul dintre ultimele *liante reale ale neamurilor* este *națiunea*. (Basarabia literară, 2012)6.

2.1. NAȚIONALISM. Problematika identității personale și colective este fundamentală în orice încercare de înțelegere a dinamicii naționalismului. *Naționalismul*, ca ideologie și mișcare, trebuie să fie asociat cu identitatea națională. O serie de studii (având ca punct de pornire teoria grupurilor) concep calitatea de membru al unei națiuni prin sentimentul apartenenței și nu prin identitate. Recunoașterea de către alții a apartenenței la un grup este o condiție pentru delimitarea granițelor dintre intern și extern, noi și ei, granițe care definesc spațiul de afirmare a sentimentului naționalist. „*Cine suntem?*” Este întrebarea care se pune în contextul impactului cu globalizarea (vezi cazul Olandei⁹, Poloniei, Greciei, Israelului; o întrebare similară, „*cine suntem?*”, a pus-o Samuel Huntington, într-o lucrare privind identitatea națională a americanilor)(Schifirneț 2009)7. Se pune problema redefinirii identităților printr-un proces complex de renegociere a locului culturilor naționale în cadrul identității globale. 8.

3. IDENTITATEA EUROPEANĂ. "Diversitatea spirituală și culturală a Europei este marea sa bogăție care trebuie păstrată..." (Preafericitul Patriarh Daniel, 30.05.2013, Bruxelles)9. Identitatea națională și identitatea europeană nu sunt în raport de adversitate. Identitatea europeană nu înlocuiește identitatea națională. Socializarea în cadrul identității europene are loc nu prin procese transnaționale sau prin expunerea la instituțiile europene, ci la nivelurile naționale, prin care europenitatea este gradual încrustată în identitățile naționale¹⁰. Sentimentul național este foarte puternic în toate țările europene, cu deosebire în statele fondatoare ale UE – Franța și Germania. De aceea este respinsă orice încercare de a diminua capacitatea statului național de a acționa autonom. Esențială rămâne armonizarea noii construcții europene cu interesele și aspirațiile concrete ale fiecărei națiuni. Și românii se văd pe ei înșiși mai degrabă ca membri ai statului național, decât drept cetățeni europeni (este concluzia unei analize asupra identității în orașul Sibiu, în anul 2007, când urbea ardeleană a fost capitala europeană a culturii, confirmându-se teza că românii se identifică înainte de toate ca români. Doar 4% dintre repondenți au afirmat că au o identitate europeană, față de 33,6%, care se identifică cu nivelul național, 27,7% cu nivelul regional, 24,1% cu nivelul identităților locale). Românii nu pot încă percepe o identitate europeană, stabilită ca urmare a integrării în UE, care ar limita suveranitatea statului național¹¹. În studiul identității europene trebuie să se țină seama de modul în care indivizii își reprezintă noua comunitate, cea europeană, la care ei se raportează și își exprimă atașamentul. Dar receptarea valorilor europene la nivel individual ține, indiscutabil, de funcționalitatea spațiului public european, care să susțină o dezbatere permanentă și vie asupra noii identități¹². Identitatea europeană nu se poate constitui spontan, sau ca urmare a unei voințe instituționale sau de grup. Ea este, ca orice alt tip de identitate, un proces desfășurat, într-un timp mai mult sau puțin îndelungat, de către colectivități umane și sociale concrete.

4. PERSPECTIVA LINGVISTICĂ A DINAMICII IDENTITARE. Limba naturală reprezintă o condiție *sine qua non* a oricărei relații cu sinele, cu semenii, cu lumea; este marcă fundamentală a ființei umane, "casă a ființei" (Heidegger, *Scrisoare despre umanism*). Asumând sarcina de a apăra drepturile lingvistice, drepturile minorităților naționale și altele, Uniunea Europeană pretinde țărilor pe care le grupează să se preocupe, între altele, de salvagardarea identității, limbii și culturii tradiționale a grupurilor minoritare.

4.1. PATRIMONIUL LINGVISTIC AL ROMÂNIEI. România este una din țările europene cu un patrimoniu lingvistic foarte bogat. Din acest patrimoniu face parte, în primul rând, limba română, cu o istorie dintre cele mai interesante în ansamblul lingvistic european. Limba română este continuatoarea limbii latine vorbite în Dacia de coloniștii romani, care au intrat în contact cu populația autohtonă. Latina – limba oficială a Imperiului Roman și, în același timp, una din marile limbi de cultură ale antichității – s-a impus în fața limbii

autohtone, traco-daca, părăsită de vorbitori, care și-au însușit limba latină. În limba română s-au păstrat unele elemente din substratul traco-dac, îndeosebi în vocabular, îmbogățind structura ei latină și romanică prin elemente inedite, preluate de la populația locală. De-a lungul existenței sale limba română a intrat în contact cu diverse alte limbi, vorbite de popoare care au străbătut teritoriul României, unele stabilindu-se aici. Prin aceasta, patrimoniul lingvistic al României

s-a îmbogățit. În prezent, 20 de limbi minoritare vorbite în țara noastră sunt protejate prin lege. Specialiștii au analizat aspectele actuale definiției pentru multilingvism și limbile minoritare din România (Saramandu-Nevaci, 2009, p.8)¹³. Studiile acestora se întemeiază pe date cuprinse în lucrări de specialitate, în documente oficiale, sau obținute de la utilizatori ai limbilor minoritare vorbite în prezent în România. Multilingvismul este corelat, în aceste studii, cu existența minorităților naționale și a limbilor vorbite de aceste minorități¹⁴. Problematika privind minoritățile naționale din Europa a făcut obiectul unor lungi dezbateri în perioada postbelică, încheiate cu adoptarea de către Consiliul Europei a *Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale* (la 10 noiembrie 1994), *Convenție* ratificată de România la 11 mai 1995. La 5 noiembrie 1992, Consiliul Europei a adoptat la Strasbourg *Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare*, semnată de România la 17 iulie 1995 și ratificată prin Legea nr. 282 din 24 octombrie 2007. Aceste două documente oficiale stau la baza politicii României privind minoritățile naționale și promovarea limbilor minoritare. Modul de aplicare de către România a *Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale* a făcut obiectul monitorizării de către Comitetul Consultativ, care a prezentat o primă Opinie la 6 aprilie 2001, adoptată de Comitetul de Miniștri la 13 martie 2002, și o a doua Opinie la 24 noiembrie 2005, adoptată de Comitetul de Miniștri prin Rezoluția din 23 mai 2007. Aceste *Opinii* cuprind referiri la modalitățile de promovare a limbilor minoritare din România. Rezoluția Comitetului de Miniștri din 23 mai 2007 sintetizează rezultatele pozitive obținute de România pentru protecția minorităților naționale și, implicit, pentru promovarea limbilor minoritare. România va acționa, în continuare, pentru punerea în valoare a patrimoniului său lingvistic (Saramandu-Nevaci, 2009, p.8)¹⁵.

4.2. PATRIMONIUL LINGVISTIC AL ROMÂNIEI LA NIVEL DIALECTAL.

Referiri de ordin istoric au fost necesare pentru a înțelege politica României privind conservarea patrimoniului lingvistic la nivel dialectal. Studiile privesc îndeosebi dialectul aromân – o ramură a românității răsăritene care, împreună cu cel dacoromân, cel meglenoromân și cel istroromân, formează limba română. Aromânii sunt o parte integrantă a poporului român, iar limba lor este româna, caracterizare dată de oamenii de știință români și străini, din Evul Mediu și până astăzi. Acestea sunt date istorice incontestabile, întrucât limba, argumentul de bază, pune în evidență acest lucru. Unitatea limbii române vorbite la nordul și la sudul Dunării este atât de concludentă, încât se poate spune nu numai că aromâna (ca și meglenoromâna și istroromâna) și dacoromâna sunt asemănătoare, ci că sunt chiar identice în trăsăturile lor fundamentale, constituite de-a lungul secolelor (cu unele excepții în vocabular, cel mai sensibil la schimbări, în contactele cu alte limbi). Adevărată fosilă vie, **aromânii** și-au păstrat **identitatea romanică** vreme de secole, la adăpostul tradiționalului lor mod de viață pastoral, dar n-au ajuns niciodată să devină o națiune, nici să creeze o cultură națională proprie mai presus de nivelul folclorului.¹⁶ Dispersați, în urma deplasărilor lor ca păstori transhumanți, cărăuși sau negustori, în toate regiunile Peninsulei Balcanice și chiar în țările Europei Centrale, ei au trăit întotdeauna în simbioză cu toate popoarele balcanice. Pe măsură ce s-au integrat în viața economică, politică și culturală a mediului urban, dominat de alogeni, ei au contribuit din plin la dezvoltarea tuturor națiunilor balcanice. Păstrându-și cu tenacitate identitatea romanică, idiomul propriu și obiceiurile, practicând, până în secolul XX, cea mai strictă endogamie, ei sunt, totodată, aproape toți, bilingvi, dacă nu poligloți și participă activ la două sau mai multe culturi balcanice. Agenți

dinamici ai proceselor de aculturație, aromânii au fost, așadar, un important **factor creator de identitate balcanică**. Aromânii din România au venit de bună voie în această țară, mai ales în secolele al XIX-lea și al XX-lea, tocmai pentru că s-au considerat români, spre a avea o patrie a lor, spre a nu se mai simți nedreptățiți în locurile unde, de fapt, s-au născut și unde sunt autohtoni. Prin marile personalități pe care le-au dat în România ei au îmbogățit prin operele acestora patrimoniul cultural național românesc; absența lor din acest patrimoniu ar sărăci cultura românească, pe de o parte, iar pe de alta – aceste contribuții nu și-ar găsi locul în alte culturi. Academia Română i-a considerat întotdeauna pe aromâni ca parte integrantă a acestui popor (Comunicatul Academiei Române din 2005 și Comunicatul Societății de Cultură Macedo-Română din 2007)(*ibidem*, p. 79-80)¹⁷, fără deosebire de locul lor de origine. Încă de la constituirea *Societății Literare Române* (1866), devenite Societatea Academică Română (1867) fiecare provincie românească a avut – potrivit numărului de locuitori – 4, respectiv 3 sau 2 membri fondatori, între care și doi aromâni: Ioan D. Caragiani și Dimitrie Cozacovici. În țările de la sud de Dunăre, aromânii (ca și meglenoromânii) reprezintă minorități naționale autohtone, alături de popoarele majoritare, ce au constituit state naționale, și alături de alte minorități. Ei sunt acolo singurii vorbitori ai unei limbi romanice, printre alte limbi, toate neromanice. Rezolvarea statutului lor politic și cultural-lingvistic depinde de autoritățile din țările respective și de voința lor proprie, exprimată individual și colectiv. În orice caz, aromânii din România nu pot fi minoritari printre români (așa cum sunt minoritarii reali: maghiarii, țigani, sârbii, bulgarii, ucrainenii, slovacii, polonezii și alții). Specificul aromânilor din țara noastră (tradiții culturale, mod de viață, obiceiuri, port, folclor, proză și poezie dialectală) poate fi și este exprimat, cultivat și păstrat fără ca acești români să fie considerați minoritate națională, ceea ce nici nu sunt de fapt. Cât privește participarea lor la viața social-politică a țării, ei se bucură de aceleași drepturi ca și toți românii, unii ajungând – după cum se știe – deputați, senatori și miniștri. În concluzie, toți aromânii nord- și sud-dunăreni sunt români (armâni), cu specificul lor dialectal, folcloric și etnografic, în cadrul generosului popor român, unul din cele mai numeroase și mai puternice din S-E Europei. Cei care vor, azi, să se constituie într-o minoritate națională aromână în interiorul României încalcă în mod flagrant datele reale ale istoriei și, totodată, valorile noastre morale și spirituale comune.¹⁸

5. IDENTITATEA ROMÂNEASCĂ. „Specific național” (G. Ibrăileanu), „spiritualitate românească” (Mircea Vulcănescu), „spirit românesc” (Nae Ionescu), „românismul” (C. Rădulescu-Motru), „spațiu mioritic” (L. Blaga), „fenomenul românesc” (M. Ralea), „ortodoxie” (N. Crainic), „suflet românesc” (C. Noica), „echilibrul românesc” (D. Stăniloae) etc., sunt sintagme și termeni prin care gânditorii români au definit etnicul autohton. Identitatea românească este concepută ca fiind rezultată din specificul național. Analiza unora dintre ipotezele despre identitatea românească ne arată o tendință de reducere a identității la sufletul românesc ¹⁹. Analiza este realizată: în plan religios (unde Ortodoxia este elementul de conservare a culturii și spiritualității noastre; purtătoare a *cuvântului divin* către neamul românesc, Biserica Ortodoxă Română a apărut conștiința de sine a românilor), lingvistic (limba este liantul identității noastre etnice, poate singura dimensiune a românității nepusă la îndoială), cultural (românii au o bogată cultură populară, temei al constituirii națiunii noastre), economic (România este o țară eminentemente agrară și pastorală, care se adaptează cu greu la industrialism și la munca de tip capitalist), psihologic (românul este tolerant, ospitalier, sceptic, zeflemist, fatalist, cu tendință spre inactivitate, emite opinii relative, este adaptabil), geopolitic (cultura română ar fi o sinteză între Orient și Occident, iar teritoriul românilor a fost poarta creștinătății, dar și o insulă de latinătate într-un spațiu dominat de slavi). Definitiv pentru națiunea română nu este doar tradiția, ci, în aceeași măsură, și modernitatea, fiindcă, orice s-ar spune, schimbarea modernă, în cadrele naționale, este intrinsecă poporului român. Identitatea românească își are rădăcina în profilul

psihologic al românilor. Gregarismul a fost considerat principala trăsătură a poporului român, stare impusă de împrejurări și de tradiții (*gregar* – fr. *grégaire*, lat. *gregarius*: "care trăiește în grupuri compacte")(Rădulescu-Motru, apud Schifirneț, 2009)²⁰. Identitatea națională a fost definită și prin studiul particularităților istorice și spirituale ale poporului român, prin defectele și calitățile sale, propunându-se o explicație derivată din evoluția istorică și din poziția geopolitică a românilor. Identitatea națională nu poate fi decât „ecoul a patru veacuri de viață istorică pasivă”²¹ sub influența orientalismului, cu deosebire a celui turc: „atmosfera morală a Orientului ne învâluie, ne copleșe și ne izolă de lumea Occidentului, cu care eram deopotrivă de învecinați”²², iar efectele sunt asociate „cu tradiționala noastră nepăsare, cu credința în fatalitate, în soartă, în noroc, cu desăvârșita lipsă de încredere în noi înșine”(Dumitru Drăghicescu apud Schifirneț, 2009)²³. O viziune nouă asupra identității românești sugerează că specificul românesc, deci identitatea, este un proiect (M. Ralea apud Schifirneț, 2009)²⁴. Româanismul, adică ceea ce e particular, unic românesc, nu e definitivat. „Încă se caută pe sine”²⁵. Evoluția spre modernitate nu ar veni dinspre localismul autohton, ci din europenizare²⁶. O nouă identitate națională este pe cale de a se constitui, ca urmare a apropierei românilor de spiritul european. Caracterul național este moștenit și, deopotrivă, dobândit, ceea ce oferă identității naționale o stabilitate²⁷. Calitățile, ca și defectele asociate românilor, sunt determinate de caracterul național românesc și împreună atribuie un sens concret identității românești. Caracterul național cunoaște, la fel ca identitatea românească, o evoluție istorică și culturală. Identitatea românească reprezintă, în realitate, suma calităților și defectelor reale sau imaginare ale românilor. Trăsăturile care alcătuiesc identitatea românească aparțin unei entități naționale ai căror membri au aceeași descendență, limbă, cultură, religie, precum și conștiința colectivă a apartenenței la această entitate. Identitatea românească s-a afirmat în evoluția istorică a românilor. Românii au fost obligați să reacționeze permanent la tendințele de cucerire sau de distrugere a propriului etnic. Dezvoltarea societății românești a cunoscut balansul între apărarea ființei naționale și înscrierea în norme ale evoluției specifice fiecărei etape istorice²⁸. Discursul identitar și prima identificare de sine a colectivității autohtone le întâlnim în *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*²⁹. Totuși, putem vorbi de o identitate românească după constituirea statului național unitar din 1859, moment al clădirii identității prin toate mijloacele și de către toate componentele societății. Un aspect relevant pentru identitatea românească este dat de imaginea românilor asupra lor înșiși³⁰ și imaginea altor grupuri naționale despre români.

Se vorbește de o criză identitară. *"Înainte de a ne pune problema dacă astăzi românii trăiesc sau nu o criză identitară, trebuie să știm ce sens dăm identității naționale, care nu este, după cum am constatat mai sus, doar o construcție sociologică sau teoretică, ci un concept, care exprimă conduite, atitudini și mentalități întâlnite la grupuri mari de români. Dacă abordăm identitatea națională cu privire nu doar la tradiții, obiceiuri și ritualuri străvechi, nu mai putem vorbi astăzi de o identitate precum cea din secolul XIX sau din secolul precedent. În analizele despre identitatea românească se vorbește prea puțin de noua poziție a țării, de stat al UE. Astăzi, când vorbim despre identitatea națională, trebuie să ne referim obligatoriu la contextul în care ea se afirmă, desigur și la realitățile postcomuniste, dar mai ales la noua calitate a României, cea de țară membră a Uniunii Europene. Uniunea Europeană presupune în sine o anume omogenitate și respectul pentru norme comune, de la Atlantic la Prut. Identitatea românească va cunoaște, în timp, modificări, în contextul în care românilor li s-a deschis un orizont extraordinar, după aderarea țării la Uniunea Europeană, prin șansa de a putea călători sau de a studia oriunde în spațiul Uniunii. Orice familie care are un membru al său plecat la muncă în străinătate are o altă imagine despre România și Europa și, cu siguranță, identitatea lor românească suferă influența acestei modificări imagologice. Identitatea românească se*

afirmă într-un context nu doar al unei direcții proeuropene, dar și al unui euroscepticism, cauzat de dificultățile cu care se confruntă Uniunea Europeană în a da soluții la criza financiară, la chestiunea securității și a energiei și la alte probleme comune tuturor europenilor." (Schifirneț, 2007)31. Dacă în perioada antebelică vorbim de o identitate națională rezultată dintr-un specific național conferit de o Românie predominant rurală, astăzi există mai multe identități, în funcție de România la care ne raportăm: cea a euronaveștilor, a societății de consum și România profundă. Ce-i leagă pe cei care fac parte din aceste Românii? Putem vorbi de o individualitate prin care oamenii încearcă să-și reafirme identitățile lor în contextul schimbărilor structurale din societatea actuală, care, iată, cuprinde nu doar numai categorii sociale sedentare, ci și un grup al migranților permanenți în alte spații, grup de o anvergură necunoscută în istoria noastră. Paradigmele identitare pe care le folosim trebuie adaptate la acest context în care *dialogul cultural* a devenit un fenomen curent și o formă de legitimare și afirmare a *identităților*. Noile mijloace de comunicare au construit rețele eficiente pentru o interacțiune fără precedent între state, societăți, națiuni, organizații și indivizi. Și culturile sunt prinse în această rețea a comunicării generalizate. Trebuie să avem în vedere acest *triunghi de forțe* care acționează sinergic: globalizarea, revoluția în sfera tehnologiilor informației și amplificarea comunicării interculturale. Teoreticienii ne-au avertizat că am intrat într-o "civilizație a imaginii" și într-o "modernitate lichidă" (Bauman, 2002)32, într-o epocă în care distincția între valori, concepte, domenii și nivele ale realității sunt relativizate în creuzetul "gândirii slabe", specifice lumii postmoderne (Vattimo, 2004)33. Paradigma conjunctivă se înscrie în acest tipar de gândire. Noile raporturi între culturi transformă însăși *structura internă a identităților culturale* și imaginile prin care ne reprezentăm aceste identități. Identitatea colectivă nu mai e concepută drept un dat, un substrat care nu poate fi restructurat din punct de vedere istoric, ci drept o construcție simbolică, într-o *evoluție continuă* prin intermediul *actelor de creație și comunicare*. Culturile se văd obligate să își *redefinească identitatea* în termenii actualității, în condițiile *dialogului și confruntării* pe piața bunurilor simbolice. În lumea postmodernă, ontologia primară a lucrurilor este înlocuită sau surclasată de ontologia secundă a imaginilor. Construind o piață unică a bunurilor și informațiilor, globalizarea postmodernă a stimulat nu doar *comunicarea interculturală*, ci și un curent puternic al *revitalizării diferențelor culturale*. Prin urmare, o cultură care dorește să își afirme identitatea și valorile specifice trebuie să folosească mecanismele comunicaționale și simbolice ale lumii actuale. *Transculturalismul* se bazează în primul rând pe forțele și *capacitățile individului de a se vedea, recunoaște și înțelege pe sine în alții*. Principalul său instrument de susținere și dezvoltare naturală este *interactivitatea* dintre grupuri, grupuri care de cele mai multe ori aparțin unor culturi diferite. Odată cu libera migrație a popoarelor, așa-zisul "șoc cultural" (*culture shock*) poate fi evitat prin *reușita individului de a se integra în procesul transculturalist*. Astfel, granițele pot fi împinse uneori până la extreme, nu numai din punct de vedere fizic cât și, mult mai important, psihologic. *Lumea transculturală* oferă societății o *diversitate echilibrată*, iar *omului îi descoperă abilitatea de a deține identități multiple care îl pot purta cu ușurință în diverse spații*, fără ca, de fapt, acesta să-și schimbe fizic propriul spațiu. Acceptarea naturală a *transculturalismului*, nelegată de politicile de stat, ci de *amestecul voluntar între culturi*, reprezintă o abordare mai egalitară, și o *dispariție a acestor granițe* promovate de multiculturalism, oferind societății oportunitatea *extinderii universului cultural* în condițiile *regăsirii sinelui în alții*. Astfel, atât multiculturalismul cât și (sau poate mai ales ?) transculturalismul ar trebui să conducă la crearea unui individ cosmopolit.

Comunicarea interculturală nu este doar un transfer de idei și de moduri de gândire la nivelul elitelor științifice și artistice, ci are o puternică dimensiune *socială*, practică și funcțională. Este o *comunicare multi-stratificată* (Demorgon, 2007, p. 65)34.

Comunicarea interculturală se poartă într-un mediu competitiv și plural, în sânul căruia interacțiunile între culturi produc și hibridizarea lor inevitabilă. În acest context, culturile se văd obligate să își *redefinească identitatea* în termenii actualității. Mediu al *comunicării generalizate, culturile* aduc cu ele valori, credințe, idei, modele, practici simbolice, mituri, percepții, stereotipuri și reprezentări specifice, acumulate și solidificate istoric. Dialogul intercultural, fără a ține cont de agenții sociali implicați și de durata sa, angajează imaginile identitare ale participanților, și anume imaginile pe care le au despre ei înșiși și despre ceilalți. Angajați în diverse situații existențiale de comunicare interculturală, actorii sociali (indivizi, grupuri, organizații etc.) se manifestă drept purtători de "echipamente" culturale relativ diferite, formate din credințe, atitudini, interpretări, modele de comportament și strategii de acțiune. În contextul culturii postmoderne, *identitatea unei culturi naționale* depinde, într-o manieră decisivă, de imaginea pe care o are în alte spații culturale și, pe un plan mai larg, în spațiul comunicațional global (Maffesoli, 2008, p.213)35.

Identitatea nouă, supranațională, poate fi asimilată conceptului de *identitate interculturală* (Kim, 2007)36. Dezvoltarea economică și socială în granițele Uniunii Europene, fenomenele tot mai accentuate de migrație (fie în cautarea unui loc de muncă, fie pentru studii etc.) favorizează internalizarea (permanentizarea) unui tip de echilibru nou al sistemului *numit identitate culturală supranațională*, care poate deveni un *nou înveliș al sinelui*. Așa cum identitatea națională se suprapune identității locale, neexistând decât în situații excepționale conflicte între cele două, putem imagina un echilibru perfect, permanentizat, la nivelul sistemului supranațional. Sintetizând, credem că problema *identității sinelui în contextul cultural european* poate fi *reconturată* din punct de vedere teoretic din perspectiva sistemelor, care ar oferi noi piste de înțelegere și de interpretare a acestui concept cheie în *redefinirea valorilor culturale* la nivelul Uniunii Europene. Astăzi, problema identității a devenit vitală nu doar pentru indivizi, ci și pentru societăți, națiuni, state și culturi. După unii cercetători, această problemă a identității e o reacție internă de apărare a societăților împotriva uniformizării propuse de globalizare. Pe de altă parte, se consideră că revitalizarea identităților trebuie interpretată într-o perspectivă mai amplă, aceea a procesului de reabilitare a culturii spirituale și renașterii sentimentului religios, ca răspuns la destrămarea țesutului comunitar și la amenințările la care e supus spațiul cultural: "religia... un reper major de continuitate și de conservare a identității spirituale și culturale, etnice sau naționale".

Purtătoare a *cuvântului divin* către neamul românesc, Biserica Ortodoxă Română a redeșteptat conștiința de sine a românilor din provinciile istorice: conștientizându-și unitatea de limbă și neam, continuitatea neîntreruptă pe aceste meleaguri, românii și-au dorit consfințirea acestei unități și continuități între hotarele aceluiași stat unitar și independent. Rolul fundamental al Bisericii Ortodoxe de-a lungul timpului în păstrarea identității naționale a fost recunoscut de *Constituția României*: (Preafericitul Patriarh Daniel, 30.05.2013, discursul de la Bruxelles, [Mediafax](#), 13.06.2013) 37.

NOTE BIBLIOGRAFICE :

1. C. Schifirneț, 2009, *Identitatea românească în contextul modernității tendențiale*, Revista Română de Sociologie, serie nouă, anul XX, nr. 5–6, p. 461–480, București
2. ibidem
3. Peter Dahlgrem apud Schifirneț, 2009
4. Pleșu, 2006, 170 = Andrei Pleșu, *Despre îngeri*, Editura Humanitas, București, 2006, p. 170.
5. ibidem

6. *Basarabia literară*, 2012 = "Neamul și națiunea, mântuirea neamului", în "Basarabia literară", 2012, 30 dec.,
apare sub egida Societății Scriitorilor Români din Moldova,
basarabialiterara.com.md
7. C. Schifirneț, 2009
8. ibidem
9. Preafericitul Patriarh Daniel, 30.05.2013, discursul de la Bruxelles = citat preluat din discursul pe care
Preafericitul Părinte Patriarh Daniel l-a ținut la Bruxelles pe data de 30.05.2013.
10. C. Schifirneț, 2009
11. ibidem
12. ibidem
13. Nicolae Saramandu, Manuela Nevaci, 2009, *Multilingvism și limbi minoritare în România*, Qual-Media,
Cluj-Napoca, p. 8.
14. ibidem
15. ibidem
16. N.Ș.Tanașoca și Anca Tanașoca , *UNITATE ROMANICĂ ȘI DIVERSITATE BALCANICĂ*, Comunicare
susținută în cadrul Institutului de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române,
București, 1986.
17. Saramandu – Nevaci, 2009, p. 79-80
18. *Comunicatul* Academiei Române din 2005 și *Comunicatul* Societății de Cultură Macedo-Română din 2007
19. Constantin Schifirneț, *Geneza modernă a ideii naționale: Psihologie etnică și identitate românească*,
București, Editura Albatros, 2001
20. C. Rădulescu-Motru, *Psihologia poporului român, antologie* de Constantin Schifirneț, București, Editura Albatros, 1999, p. 10.
21. Constantin Aslam, *Palimpsestul identității românești. Reflecții asupra fundamentelor culturale ale filosofiei*,
București, Editura Crater, 2000, p. 13.
22. Septimiu Chelcea, *Personalitate și societate în tranziție. Studii de psihologie socială*, București, Societatea Știință & Tehnică S.A., 1995
23. D. Drăghicescu, *Din psihologia poporului român – Introducere, studiu introductiv de Virgil Constantinescu-*
Galicieni, ed. îngrijită și note de Elisabeta Simion, București, Editura Albatros, 1995, p. 348.
24. M. Ralea, *Fenomenul românesc*, ediție de Constantin Schifirneț, București, Editura Albatros, 1997, p. 90.
25. Constantin Schifirneț, *Geneza modernă a ideii naționale: Psihologie etnică și identitate românească*,
București, Editura Albatros, 2001
26. Constantin Schifirneț, *Spațiu public național, spațiu public european*, în „Sociologie românească”, 2007,
volumul V, nr. 4, p. 39.
27. ibidem

28. Dragoș Dragoman, *National identity and Europeanization in post-communist Romania*. The Meaning of Citizenship in Sibiu: European, apud C. Schifirneț, 2009.
Capital of Culture 2007, în „Communist and Post-Communist Studies”, 2008, 41, p. 74.
29. C. Schifirneț, 2009
30. ibidem
31. 32. Bauman, 2001 = Bauman, Zygmunt, *Modernitatea lichida*, Editura Antet, 2001, C. Schifirneț, 2009
33. Vattimo, 2004 = Vattimo, Gianni (1993), *Sfârșitul modernității*, Editura Pontică, Constanța, apud
C. Schifirneț, 2009
34. Demorgon, 2007, p. 65 apud C. Schifirneț, 2009
35. Maffesoli, 2008, p.213 = Maffesoli, Michel, 2008, *Iconologies. Nos idol@atries postmodernes*. Paris, Albin
Michel, apud C. Schifirneț, 2009.
36. Kim, 2007 = Kim, Min-Sun, Ebesu Hubbard, Amy S. (2007), *Intercultural Communication in the Global Village: How to Understand 'The Other'*, *Journal of Intercultural Communication Research*, 36(3), 223-235,
apud C. Schifirneț, 2009
37. Preafericitul Patriarh Daniel, 30.05.2013, discursul de la Bruxelles, [Mediafax](#).